

KULTŪRINIO KRAŠTOVAIZDŽIO PRITAIKIMO KLASIKINIAM SCENOS MENUI ASPEKTAI

Baletų spektaklis atviroje erdvėje, kaip reikšmingas kultūrinio kraštovaizdžio elementas

Jelena LEBEDEVA, Petras GRECEVIČIUS

Klaipėdos universitetas, Klaipėda, Lietuva
El. paštas jelena.lebedeva.theatre@gmail.com

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjami kultūrinio kraštovaizdžio pritaikymo ir parengimo klasikinio scenos meno pastatymams aspektai. Atlikto tyrimo išvadoje akcentuojama, kad kultūrinio kraštovaizdžio (parkų, dvarų, pilių, bastionų, kt. objektų) potencialo panaudojimas pastaruju metu užima vis svarbesnį vaidmenį visuomenės rekreacijos bei klasikinio scenos vystymo programose. Tuo pat metu pastebėta, kad renginių estetinė bei emocinė kokybė nukentė dėl to, kad renginio erdvės parengimui neskiriama reikiamo dėmesio. Tokio pobūdžio erdvių projektavimui trūksta metodinės medžiagos. Lietuvoje klasikinio scenos meno renginiai kultūrinio kraštovaizdžio atvirose erdvėse remiasi XVI–XVII amžiaus tradicijomis ir turi geras perspektyvas šiuolaikiniam vystymui. Apžvelgus kai kuriuos klasikinio scenos renginių pastatymus, pagrįsta atvirų erdvių kokybės emocinės įtakos svarba, kuri turėtų būti neatsiejama kultūrinio renginio dalis. Straipsnio autorė apibendrina savo patirtį organizuojant baletų renginius atvirose kultūrinio kraštovaizdžio erdvėse – Klaipėdoje, Trakuose. P. Čaikovskio baletu „Gulbių ežeras“ pastatymo Klaipėdos Jono kalnelyje projekte pateikta renginio infrastruktūros ir aplinkos dizaino koncepcija, apimanti žiūrovinės erdvės, scenos konstrukcijos, spektaklio scenografijos sprendimus. Analogiškai pagrindiniai sprendimai adaptuoti ir vėliau įvykusiame baletų spektaklyje Trakų ežero gamtinėje aplinkoje. Šių projektų patirtis padiktavo gilesnės kultūrinio kraštovaizdžio pritaikymo klasikinio scenos meno analizės ir projektavimo metodikos pagrindimo būtinybę.

Reikšminiai žodžiai: kultūrinis kraštovaizdis, klasikinis scenos menas, sąsaja, atvira erdvė, kultūros paveldas.

Įvadas

Tyrimo objektas

Šiame straipsnyje nagrinėjama kultūrinio kraštovaizdžio ir klasikinio scenos meno pastatymų sąsajos raida, atskleidžiant šioje sferoje pasauliniu mastu vyraujančias tendencijas, įvertinant sąlygas ir perspektyvas vystymui Lietuvoje.

Tyrimo aktualumas

Architektūriniai projektai, pagrįsti kultūrinio kraštovaizdžio (parkų, dvarų, pilių, bastionų, kt. objektų) potencialo panaudojimu, šiuo metu užima vis svarbesnį vaidmenį visuomenės rekreacijos bei turizmo vystymo programose. Būtent kultūrinio kraštovaizdžio objektų Vakarų Europoje panaudojimas paskutiniajame dešimtmetyje tapo viena iš besivystančių klasikinių spektaklių pastatymo ir kultūrinės rekreacijos, turizmo vystymo krypčių. Lietuvoje šios tendencijos įgyvendinimo svarba ypatingai išryškėja 2002 m. Lietuvai ratifikavus Europos kraštovaizdžio konvenciją ir įstojus į ES (Europos kraštovaizdžio konvencija 2001; Lietuvos turizmo plėtros

2014–2020 metų programa 2014; *Keiskime mūsų pasaulį...* 2015; Kultūros paveldo departamentas 2016). Kraštovaizdžio apsauga ir formavimas tenkinant ekonominius, socialinius, kultūrinius, estetinius visuomenės poreikius vertinamas, kaip vienas iš prioritetinių valstybės tikslų (LR Aplinkos ministerija 2006). Besivystančio kraštovaizdžio kompleksiniam (gamtiniam, kaimiškam, miestiškam, kultūriniam, funkciniam) reiškiniai skirti daugelis fundamentinių ir taikomojo pobūdžio mokslo darbų bei praktinio kraštovaizdžio tvarkymo priemonių. Pvz., miesto ir gamtinio kraštovaizdžio sąsajai skirtingi, tiek teorinio, tiek praktinio pobūdžio aspektai, plačiai ištirti Lietuvos mokslininkų darbuose (Deveikienė 2015; Grecevičius 1982; Grecevičius, Godienė 2013; Grecevičius *et al.* 2014; Jakovlevas-Mateckis 2008, 2014; Kavaliauskas 1990, 2015; Stauskas 1970, 1988; Stauskis 2005, 2013, 2014; Reed 2006; ir kt.).

Kultūrinio kraštovaizdžio efektyvesnio panaudojimo meniniams renginiams ypatumus gerai iliustruoja Lietuvos turizmo plėtros ir strateginio vystymo programos (*Keiskime mūsų pasaulį...* 2015; Regionų kultūros turizmo

płetros programa 2011). Akcentuojama, kad kultūros paveldo objektų restauravimas ir pritaikymas turizmui, leis praturtinti ir praplėsti turizmo paslaugų įvairovę, padidinti šių objektų lankomumą ir vertę kultūrinei rekreacijai. Iš kitos pusės, minimų dokumentų analizė liudija, kad kultūrinės rekreacijos priemonių struktūroje, nepakankamai pristatytos klasikinio scenos meno formos. Lietuvoje, deja, esant turtingam kultūriniam architektūros paveldui, jo potencialas turizmo vystymui išnaudojamas nepakankamai. Štai kaip šį faktą traktuoja „Nacionalinė bendroji strategija“ (Nacionalinė bendroji strategija 2006): „Lietuvoje svarbi sritis, sudaranti vietos plėtros potencialą, yra paveldas ir gamtos ištekliai. Lietuva turi turtingą kultūros paveldą, savitas etnokultūrinės tradicijas, istorinius ir etninius ryšius su kitomis šalimis, profesionalų meną. Tačiau paveldo objektai dažnai yra prastos būklės ir nepritaikyti turizmui ir viešiesiems poreikiams. Iš daugiau kaip 10 000 kultūros paveldo objektų, turizmui panaudojami tik apie 3 proc. Tad gamtos ir kultūros paveldo, gamtos išteklių pritaikymas turizmui bei viešiesiems poreikiams leis sukurti sąlygas ir išplėsti kultūrinio turizmo, aktyvaus poilsio ir sveikatingumo, ekologinio turizmo, dalykinio (konferencijų) turizmo veiklų sritis ir tokiu būdu paskatins regionų plėtrą. Kultūros paveldo objektai, pritaikyti turizmui, formuoja naujus turistinės traukos centrus, kurie didina turistų srautus, pritraukia į regionus privačias investicijas, skatina naujų turizmo paslaugų ir darbo vietų sukūrimą, tuo didina turizmo pajamas, be to, daro įtaką vietos bendruomenių kūrimuisi“.

Šiuo tyrimu siekiama atskleisti kultūrinio kraštovaizdžio objektų efektyvaus panaudojimo klasikinio scenos pastatymuose svarbą renginio kokybei. Kultūrinio kraštovaizdžio ištekliai, kaip meninio renginio sudedamoji dalis, turi būti metodologiškai sistemingai vertinami pagal atitinkamus kriterijus, tenkinant meno spektaklių organizavimo poreikius, o taip pat ir kaip galimybę praturtinti kraštovaizdį sustiprinant jo rekreacinę vertę.

Tyrimo metodai

Atsižvelgiant į objekto sudėtingumą bei tarpkryptiškumą, tyrimas atliktas naudojant sisteminės ir palyginamosios analizės metodus. Kadangi straipsnyje aprašoma veikla remiasi turtinga patirtimi, atlikta trumpa istorinės raidos analizė. Atliekant klasikinio scenos meno pastatymų atvirose kultūrinio kraštovaizdžio erdvėse istorinės retrospektyvos ir šiuolaikinių vystymo tendencijų analizę, tyrimai akcentuoti į Lietuvos meno tradicijas, siekiant pagrįsti perspektyvumą ir šios meninės veiklos sektoriaus sudedamosios patrauklumą, o tuo pat metu – jų ekonominį rentabilumą realizavimui šiuo metu Lietuvoje.

Kultūrinio kraštovaizdžio ir klasikinio scenos meno pastatymų sąsajos istorinė raida

Šiuolaikiniai teatro pastatymai kultūrinio kraštovaizdžio erdvėse dabar suvokiami kaip naujas modernus klasikinio meno žingsnis. Tačiau iš dalies tai – Antikinės Graikijos ir Romos meno aušros laikų amfiteatrų arenose traktavimas moderniu laiku ir kitokio tipo kraštovaizdžiuose.

Istorinės raidos analizė apima:

- klasikinio scenos teatro pastatymų atvirose erdvėse istorinę raidą kai kuriose Europos šalyse;
- pasaulinių bei Lietuvos šiuolaikinio scenos meno festivalių ir renginių apžvalgą.

Retrospektyvos analizė apima gana platų laiko tarpą nuo Antikinių Graikijos bei Romos teatrų iki šiuolaikinio scenos meno. Detaliai apžvelgtos žanro tradicijos Lietuvos istorinės raidos kontekste.

Lietuvoje tausojamos viduramžių laikų tradicijos ir apeigos, tautos meno paveldas. Remiantis I. Macijauskaitės parengta apžvalga, galima konstatuoti, kad Graikų ir Romėnų teatro meno atviroje erdvėje (atvirose aikštelėse) pastatymai pagal techninį aprūpinimą, realizavimą (pastatas, žiūrovų vietos, scena su pagalbinėmis patalpomis ir kt.) buvo gerai parengti, subalansuoti ir užtikrindavo aukštus kokybės kriterijus, keliamus masiniams tautos renginiams (Macijauskaitė 2007).

Kultūrinio kraštovaizdžio ir scenos pastatymų sąsaja viduramžių ir vėlesniu laiku gerai atskleidžiama D. Steponavičienės publikacijoje (Steponavičienė 2007):

- pastatymai dažniausiai buvo realizuojami atvirose, tinkamu būdu paruoštose erdvėse, pilies spektakliai charakterizuojami aukštu meno lygiu, kurį užtikrindavo to meto Europos dramos šedevrų pastatymai, o vėlesniais laikais vietinių Lietuvos autorių, taip pat pripažintų pasaulyje, kūriniai;
- nuo XVII amžiaus pradžios pastatymuose plačiai panaudojamos sudėtingos scenos technologijos, puošiančios spektaklius specialiais efektais (jūrų vandens bangavimas, gaisrų, saulės nusileidimas ir pakilimas, „angelų“ skraidymas ir kt.);

Šiuolaikinio scenos teatro pastatymų analizė nukreipta į baleto meną, kuris tapo vienu iš pagrindinių straipsnio objektų, bei, lyginant su drama, muzika, oratorija turi reikšmingų savybių.

Pagrindinis dėmesys ir akcentas turėtų būti skiriamas kultūrinio kraštovaizdžio išteklių, kaip projekto sudedamosios dalies – menų kūrinų potencialių pastatymo vietų – analizei. Reikalingi pamąstymai ne tik apie būtinus ir pageidautinus vietovių ir architektūrinių statinių kriterijus, tenkinant masinio scenos spektaklių organizavimo poreikius, bet ir apie tai, kaip scenos kūriniai gali praturtinti landšaftą ir sustiprinti jį rekreacinėje sferoje.

Atviros erdvės panaudojimas šiuolaikiniuose pastatymuose

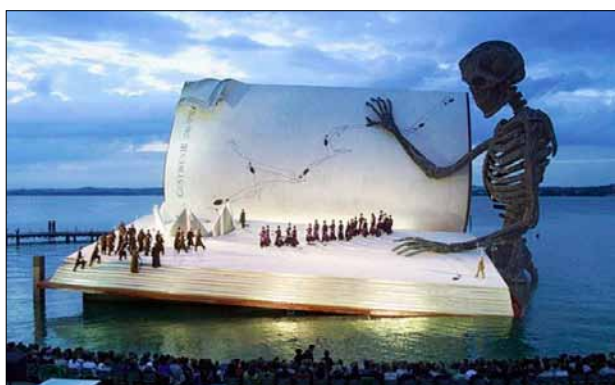
Skyriaus medžiaga apžvelgiama dviem aspektais:

- pasaulinė, visų pirma baleto spektaklių pastatymų, patirtis;

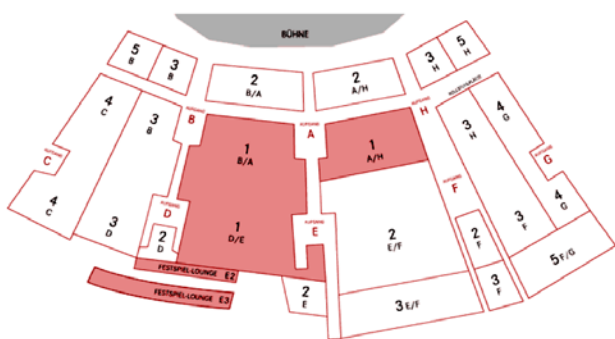
1 pav. Tosca 2007/08 (2008) Giacomo Puccini (Bregenz Festival / bregenzerfestspiele)

Fig. 1. Tosca 2007/08 (2008) Giacomo Puccini (Bregenz Festival / bregenzerfestspiele)

2 pav. A Masked Ball 1999/00 Giuseppe Verdi (Bregenz Festival / bregenzerfestspiele)

Fig. 2. A Masked Ball 1999/00 Giuseppe Verdi (Bregenz Festival / bregenzerfestspiele)

3 pav. Brėgenco festivalių žiūrovų vietų išdėstymo schema (Bregenz Festival / bregenzerfestspiele)

Fig. 3. Audience seats layout at Bregenz Festival (Bregenz Festival / bregenzerfestspiele)

- paskutiniojo dešimtmečio šiuolaikinis menas atviroje erdvėje Lietuvoje.

Vienas iš reikšmingesnių Europoje ir pasaulyje gamtinio kraštovaizdžio pritaikymo klasikinio scenos meno spektakliams įvykių yra Brėgenco festivalis (Bregenz Festival 2016).

Brėgenco festivalis

- Pirmo Brėgenco festivalio scena buvo išdėstyta dviejuose Bodeno ežere plaukiojančiose baržose: vienoje – spektaklio dekoracijos, antroje – orkestras.
- 1950 m. festivalio scena ežero akvatorijoje buvo pritvirtinta ant medinių polių. Festivalio repertuarą sudarė operetės ir baleto spektakliai, o žiūrovų vietų, išdėstytų ant ežero kranto, buvo apie 6500 vnt. Lietaus atveju numatyta pasinaudoti apsaugota 1000 vietų stogine.
- 1962 m. festivalio programa buvo plečiama – atliekami klasikinės muzikos koncertai, o scenoje statomos įspūdingos pagal matmenis, modernios dekoracijos (Renesanso stiliumi Hohems pilis). Ypatingai populiarūs buvo baleto spektakliai.
- 1979 m. plaukiojanti scena buvo sujungta su „Kongress – Holl“, kuriame lietaus atveju galėtų sutilpti 1700 ir 4500 žiūrovų. 1992 m. reginį galėjo stebėti net 12000 žiūrovų.
- Stabilus yra susidomėjimas festivaliais ir žiūrovų lankomumas. Ir taip yra Europos centre, kur klasikinės baleto scenos tradicijos teatruose yra ypatingai senos.

Brėgenco festivalis yra vaizdingas pavyzdys, kaip naujos organizacijos ir klasikinio meno pastatymo atvirose aikštelėse formos atveria naujas galimybes scenos menui:

- festivaliai tapo puikia „teatro visiems“ populiarinimo priemone;
- jie pasižymi aukščiausia pastatymų kokybe ir atnaujintomis šedevrų parodymų formomis, nepasiekiamomis tradiciniuose teatruose (dekoracijos, muzika, kt.);
- novatoriški vizualizacijos sprendimai (Multimedia technologijos, lazeriniai šou, kt.) plaukiančiose baržose pakelia scenos meną iki naujo emocinio suvokimo aukščio ir prieinamumo plačiai žiūrovų auditorijai (žr. 1 pav., 2 pav., 3 pav.);
- „atviros scenos“ koncepcija vienodomis sąlygomis yra patrauklesnė finansiniu atžvilgiu.

*Lietuvos šiuolaikinio scenos meno festivaliai
Vasaros sezonai Trakų pilyje*

2001 m. vasarą Lietuvos nacionalinis operos ir baletų teatras įgyvendino savo seną svajonę – pasinaudodamas didžiųjų pasaulio teatrų patirtimi, pakvietė į vasaros sezono spektaklius Trakuose. Nuostabioje pilyje, prie natūralių dekoracijų, suskamba operų arijos, nauju grožiu pasirodė baletas. Į Trakų pilies kiemą vos tilpo operos ir baletų mėgėjai (žr. 4 pav.) (Vasaros sezonai Trakų pilyje 2009).

Anželikos Cholinės teatro dviejų dalių šokio spektaklis, sukurtas Levo Tolstojaus „Ana Karenina“ romano motyvais, įvykęs 2015 m. rugpjūčio 9 d. Trakų pilies kieme, praplėtė klasikinio meno pastatymus atviroje gamtinėje aplinkoje.

LNOBT pastatymai atviroje erdvėje

Unikalią klasikinio meno baletų pastatymų patirtį sukaupe ir Lietuvos nacionalinio operos ir baletų teatras, gastroliuodamas Ispanijoje (2007 05, dalyvavo ir šio darbo autorė).

4 pav. Trakų sezono atidarymas (nuotr. LNOBT archyvas)
Fig. 4. Trakai season opening (photo LNOBT archives)

Teatro trupė parodė Ispanijos žiūrovams klasikinio baletų šedevrą – P. Čaikovskio „Gulbių ežerą“. Aukštu meniniu lygmeniu LNOBT teatro vakarai buvo organizuoti Madrido mieste. Spektakliai buvo suplanuoti miesto centre – parko ežere (žr. 5 pav.). Scena buvo išdėstyta ant pontonų ežere. Žiūrovų vietos buvo išdėstytos ant ežero kranto iš priešingos pusės. Vaidinimai prasidėdavo vakarais, kai pakankamai sutemdavo. Tai leisdavo praturtinti pastatymus įspūdingais specialiais šviesos efektais.

Graži gamtinė aplinka, švarus oras, parko tyła, ežero vandens grožis harmonizavo spektaklio veiksmą, unikalūs šviesos efektai suliejo draugėn atlikėjus, žiūrovus ir aplinką.

Spektaklis tapo realybe, išeinančia už teatro sienų, žiūrovai tapo veiksmo dalyviais ir liudininkais. Liko įspūdis, kad ne tik aplinka – atvira erdvė – praturtino pastatymą, bet ir teatro menas pakeitė parko landšaftą, suteikdamas jam iki šiol nebuvusio grožio. Neabejotinai, dauguma spektaklio žiūrovų ateityje, apsilankę parke, asociatyviai prisimins suteiktą jiems malonumą ir teigiamas emocijas, ir lankysis šioje vietoje dar ne vieną kartą...

„Gulbių ežeras gražiausioje Lietuvos istorinio kraštovaizdžio aplinkoje“ Trakuose

Pagal atviros erdvės teatro sukurtą infrastruktūrą analogų Lietuvoje neturintis projektas „Gulbių ežeras gražiausioje Lietuvos istorinio kraštovaizdžio aplinkoje“, sėkmingai įvyko 2014 m. liepos 25 d. Trakų irklavimo bazės akvatorijoje (žr. 6 pav.) (Lebedeva 2014).

560 kvadratinų metrų scena buvo sukonstruota vandenyje, 6 metrų gylyje, 20 metrų atstumu nuo pakrantės. Ji neturėjo kulisų, turėklų ir stogelio, todėl buvo matoma kaip panorama ir atitiko renginio idėją – pasitelkti vien tik Trakų gamtos ir architektūros dekoracijas, sukuriant viziją, jog „gulbės“ šoka tiesiog vandenyje. Plūduriuojančią sceną dešiniajame krašte su krantu jungė specialiai pastatytas

5 pav. LNOBT „Gulbių ežeras“ pastatymai Madride (nuotr. autorės)
Fig. 5. LNOBT „Swan lake“ in Madrid (photo by the author)

6 pav. Trakai, „Gulbių ežeras gražiausioje Lietuvos istorinio kraštovaizdžio aplinkoje“ (nuotr. autorės)
Fig. 6. Trakai, „Swan Lake at the most beautiful historic landscape of Lithuania“ (photo by the author)

tiltas, kuriuo trupė žengė į sceną, ji vienu metu atlaikė 50 dalyvių svorį ir nejudėjo. Parteris pakrantėje, talpinantis 3500 žiūrovų, buvo statomas šešiais aukščio lygiais, dėl ko buvo galima patogiai susodinti žiūrovus ir puikiai matyti veiksmą ant vandens scenoje (žr. 7 pav.).

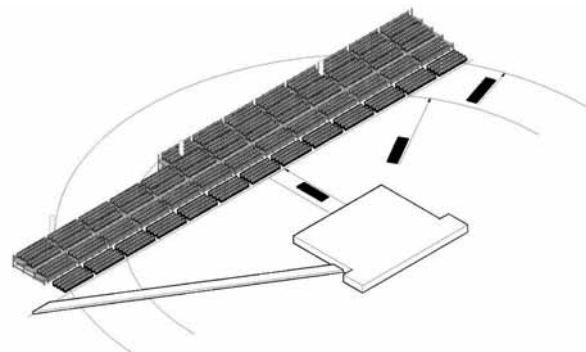
Baletu „Gulbių ežeras“ pastatymo Klaipėdos Jono kalnelyje projektas

Kultūrinio kraštovaizdžio atliktos analizės teigiami rezultatai byloja apie geras klasikinių spektaklių pastatymo Klaipėdos Jono kalnelyje sąlygas. Šiuo pagrindu atliktas klasikinio baletu „Gulbių ežeras“ pastatymo eskizinis projektavimas, atsižvelgiant į akivaizdžią spektaklio alegoriją su vandens akvatorija.

Metodiniai aspektai

Siekiant įvertinti tam tikro architektūros pastato bei gamtos erdvės kultūros tinkamumą renginiams, iš jų ir klasikinio meno, planuoti ir įgyvendinti, turėtų būti atlikti įvairūs tarpusavyje susiję darbai:

1. Objekto kartografinės medžiagos analizė sekančiais pagrindiniais aspektais:
 - scenos, atlikėjų ir žiūrovų vietų išdėstymas;
 - autotransporto privažiavimo keliai ir aikštelės vietos;
 - higienos (WC) vietos;
 - poilsiautojų maitinimo objektai ir galimybės;
 - gaisrinės saugos ir bendrų masinių renginių vykdymo saugos reikalavimų užtikrinimas, kt.
2. Objekto faktinės padėties analizė – fotografinė fiksacija (sukonkretinami 1 punkto aspektai).
3. Aplinkos erdvės fragmentai, stiprinantys renginio emocinę aplinką.
4. Statistinių bei socialinės apklausos duomenų apie poilsiautojų ir turistų lankymąsi nagrinėjamame objekte

7 pav. Trakai, „Gulbių ežeras gražiausioje Lietuvos istorinio kraštovaizdžio aplinkoje“ scenos bei žiūrovų vietų išdėstymo schema (sudaryta autorės)

Fig. 7. Trakai, „Swan Lake at the most beautiful historic landscape of Lithuania“ stage and audience seats layout (composed by the author)

analizė, modeliuojanti renginio potencialią paklausą.

5. Analogiškų kultūros renginių, įvykusių Lietuvoje bei kitose šalyse tyrimai, įvertinant jų teigiamas, neigiamas charakteristikas bei organizavimo patirtį.

6. Detalus renginio projektavimas įvairiais rakursais ir pasiruošimas.

7. Renginio įgyvendinimas ir rezultatų analizė, siekiant jo patobulinimo ir plėtros.

Remiantis atliktais tyrimais, galima teigti, kad geromis masinių renginių organizavimo, tarp jų klasikinio scenos meno, perspektyvomis pasižymi Klaipėdos Jono kalnelis.

Tam padeda:

- Patogus Jono kalnelio buvimas Klaipėdos miesto centre – senamiestyje. Švenčių metu senamiestis tampa pėsčiųjų zona.
- Patogus atėjimas iki Jono kalnelio iš miesto centro, taip pat šalia esančios automobilių parkavimo vietos.

– Išskirtinai palankios scenos meno renginiams Jono kalnelio architektūrinės charakteristikos: Jono kalnelio projekcija yra iškilios geometrinės figūros formos. Palei perimetrus yra žaliųjų šlaitai (~7 m aukščio); šlaitų viršutinė ir apatinė dalys įformintos palei visą Jono kalnelio perimetrą horizontaliomis riedulinėmis aikštelėmis (~3 m pločio), viršutinėse aikštelėse yra suoleliai. Didelis šlaitų paviršių plotas užtikrina palankias sąlygas masiniams renginiams organizuoti (žr. 8 pav.).

Jono kalnelio centrinė dalis nuo šlaitų atskirta dirbtiniu vandens kanalu (žr. 9 pav.); su šlaitais centrinę dalį jungia nedidelis medinis tiltas (žr. 10 pav.).

Tokiu būdu užtikrinamas patogus tarpusavio potencialių žiūrovų vietų ir scenos (centrinės dalies) išdėstymas, taip pat geros technologinės sąlygos renginio vykdymui centrinėje dalyje (apšvietimas, garso, multimedijos technikos išdėstymas, kt.).

Ne mažiau svarbios natūralios bastionų konstrukcijos, užtikrinančios žiūrovų saugumą renginio metu.

Jono Kalnelio centrinė dalis išdėstyta dviem lygiais: viršutinė riedulinė aikštelė sujungta su taip pat rieduline

aikštele žaliųjų šlaitais ir dviem rieduliniais keliais. Faktiškai apatinė aikštelė yra natūrali vieta scenai (žr. 11 pav.). Ji turi gerą apžvalgą nuo trijų renginio šlaitų. Pagal šlaitų faktinį plotą žiūrovų potencialą galima įvertinti keliais tūkstančiais.

Ne mažiau perspektyvus ir šiuolaikiškas sprendimas gali būti scenos pastatymas ant pontonų vandens kanale. Tai gerina renginio estetiką ir, esant būtinybei, priartina sceną prie žiūrovų.

Gerai emocinei renginio aplinkai yra svarbus Jono kalnelio atviros erdvės suderinimas su bastionų griežtomis formomis ir XVII–XVIII amžiaus architektūros paveldo koloritu.

Techniškai projektas, ko gero, sudėtingiausias iš tų, kurie kada nors rengti Klaipėdoje. Speciali scena bus sumontuota tiesiai ant Jono kalnelio Danės upės užutiekio salelės, o žiūrovų parteriai amfiteatro forma bus įrengti Danės užutiekio pakrantėse taip, kad kiekvienam Klaipėdos ir jos svečių baletų mėgėjui atsivertų nuostabus reginys – susidarys įspūdis, kad baltos „gulbės“ šoka tiesiog vandenyje, kadangi žiūrovus ir artistus skirs tamsi naktinio Danės užutiekio siūba (žr. 12 pav.). Jono kalnelis – ideali vieta šiai unikaliam idėjai.

8 pav. Klaipėdos Jono kalnelis (potencialios žiūrovų išdėstymo vietos) (nuotr. autorės)

Fig. 8. Klaipėda, Jono kalnelis (John's hill). Potential audience seats layout (photo by the author)

9 pav. Klaipėdos Jono kalnelis (vandens kanalas) (nuotr. autorės)

Fig. 9. Klaipėda, Jono kalnelis (John's hill). Water channel (photo by the author)

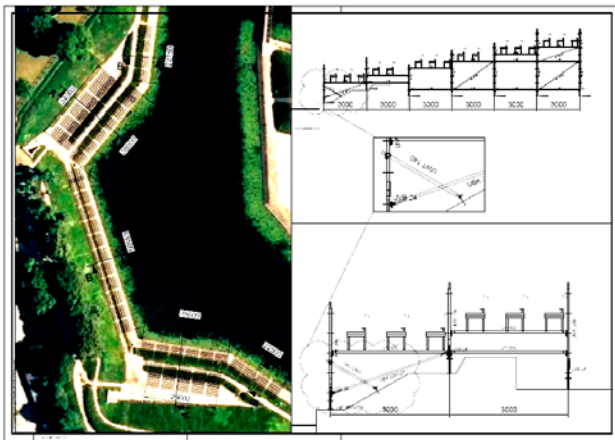
10 pav. Klaipėdos Jono kalnelis (tiltas jungiantis centrinę dalį) (nuotr. autorės)

Fig. 10. Klaipėda, Jono kalnelis (John's hill). Bridge to the central part (photo by the author)

11 pav. Klaipėdos Jono kalnelis (scenos išdėstymo potenciali vieta) (nuotr. autorės)

Fig. 11. Klaipėda. Jono kalnelis (John's hill). Potential stage layout location (photo by the author)

12 pav. Klaipėdos Jono kalnelis „Gulbių ežeras gražiausiose Lietuvos gamtovaizdžiuose“ scenos bei žiūrovų vietų išdėstymo schema (sudaryta autorės)

Fig. 12. Klaipėda, Jono kalnelis (John's hill). „Swan Lake at the most beautiful landscapes of Lithuania“ stage and audience seats layout (composed by the author)

Išvados

Klasikinio scenos meno pastatymų bei kultūrinio kraštovaizdžio sąsaja Lietuvoje yra pagrįsta senomis tradicijomis dar iš XIII–XIV amžiaus ir turi geras perspektyvas kūrimui ir vystymui: Vilniaus žemutinė pilis, Trakai, kitų viduramžių tvirtovių griuvėsiai dvaruose bei parkuose, gali tapti unikalios „gyva“ dekoracija organizuojant klasikinį baletą, operas, muzikos, dramos festivalius. Tačiau šalies kultūrinio kraštovaizdžio, apimančio istorinio paveldo bei atviros erdvės aplinkos vertybes, potencialas naudojamas šiuose renginiuose nepakankamai. Šie renginiai didžiąja dalimi yra mažai efektyvūs dėl sisteminių metodologinių sprendimų trūkumo bei gamtos kraštovaizdžio nepritaikymo šiems renginiams.

Vakarų Europoje kultūrinio kraštovaizdžio pritaikymas klasikinio scenos meno pastatymams pasiekia aukštus

standartus. Pavyzdžiui, Brėgenco festivalis (Austrija) gali būti vertinamas kaip vienas iš etalonų, projektuojant ir pritaikant tokiems renginiams gamtos kraštovaizdį Lietuvoje.

Vystant kultūrinio kraštovaizdžio sferą ir siekiant efektyviai pritaikyti jį klasikinio scenos meno pastatymams, ypatingai svarbūs yra metodologiniai pagrindai, pagal kuriuos būtų kompleksiskai vertinamas tiek teigiamas šios sąsajos efektas (teritorijų tvarkymas, istorinio paveldo saugojimas, kt.), tiek neigiamos pasekmės (žala aplinkai, tarša ir kt.). Remiantis klasikinio scenos meno pastatymo atviroje aplinkos erdvėje retrospektyvos bei šiuolaikinių spektaklių analize, eskiziniame lygmenyje paruoštas P. Čaikovskio baletą „Gulbių ežeras“ pastatymo Klaipėdos Jono kalnelyje projektas, kurio pagrindiniai sprendimai sėkmingai aprobuoti autorės 2014 m. birželio mėn. įvykusiame spektaklio pastatyme Trakų ežeruose.

Literatūra

- Bregenzer fest spiele. Bregenz Festival* [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. sausio 30 d.]. Prieiga per internetą: <https://bregenzerfestspiele.com/>
- Deveikienė, V. 2015. Kraštovaizdžio architektūros ir urbanistikos sąveika – ar turime bendrą tikslą, *Mokslas – Lietuvos ateitis | Science – Future of Lithuania: K. Šešelgio skaitymai* 7: 6–19.
- Europos kraštovaizdžio konvencija*. 2001. [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. vasario 4 d.]. Prieiga per internetą: http://www.heritage.lt/t_aktai/konvencijos/kraštovaizdžio.htm
- Grecevičius, P.; Abromas, J.; Kalkė, D.; Lepeška, E.; Dubra, V.; Genys, J. 2014. Klaipėdos miesto reprezentacinio kraštovaizdžio karkasas. Kai kurie raidos ir formavimo aspektai, *Miestų želdynų formavimas* 1(11): p. 83–89.
- Grecevičius, P.; Godienė, G. 2013. 2011 m. žvilgsnis į Lietuvos kraštovaizdžio architektūrą. *Lietuvos kraštovaizdžio įvairovė. Nr. 2: Kraštovaizdžio formavimo sprendimai*. G. Godienė (sud.). Aplinkos ministerija, Vilnius, p. 5–8.

- Grecevičius, P. 1982. *Pabaltijo kurortų rekreacinių paslaugų sistemų architektūrinis planinis organizavimas*: daktaro disertacija. Kaunas.
- Jakovlevas-Mateckis, K. 2008. Moderno stiliaus kraštovaizdžio architektūra Lietuvoje ir Vilniaus Sereikiškių parko atkūrimo problema, *Urbanistika ir architektūra* 32(1): 5–16. <http://dx.doi.org/10.3846/1392-1630.2008.32.5-16>
- Jakovlevas-Mateckis, K. 2014. *Miesto kraštovaizdžio architektūra. T.3: Miesto kraštovaizdžio architektūros objektų formavimo principai*. Vilnius: Technika. 348 p. <http://dx.doi.org/10.3846/2153-M>
- Kavaliauskas, P. 2015. *Kraštovaizdžio grožio pažinimo ir apsaugos problema teritorinėje aplinkosaugoje. Kraštovaizdžio architektūra – profesijos horizontai ir sinergija*: kraštovaizdžio architektūros forumo 2015 mokslo darbai. Vilnius: Lietuvos kraštovaizdžio architektų sąjunga, 162–177.
- Keiskime mūsų pasaulį. Darna* 2016. Rezoliucija priimta Generalinės Asamblėjos 2015 m. rugsėjo 25 d. [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: www.kff.lt/download.php/fileid/188
- Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos. 2016. *Kultūrinis kraštovaizdis* [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. sausio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://testinis.kpd.lt/lt/node/787>
- Lietuvos turizmo plėtros 2014–2020 metų programa*. 2014. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. kovo 12 d. nutarimu Nr. 238 [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. sausio 5 d.]. Prieiga per internetą: www.ukmin.lt/uploads/documents/Turizmas/2014-2020_programa.docx
- Lebedeva, J. 2014. Scena ant vandens, *Structum: žurnalas sėkmingam verslui* 9: 65.
- Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija. 2006. *Kraštovaizdis* [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. sausio 6 d.]. Prieiga per internetą: http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=1032
- Macijauskaitė, I. 2007. Teatrų architektūros pradžia Antikos pasaulyje, *Vakarų ekspresas*, 2007 m. spalio 26., p. 16.
- Nacionalinė bendroji strategija: Lietuvos 2007–2013 metų Europos sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija*. 2006 [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/.../strategija_20120925.pdf
- Reed, P. 2006. *Groundswell. Constructing the contemporary landscape*. Thames&Hudson. ISBN: 0-87070-379-X.
- Regionų kultūros turizmo plėtros programa (2012–2020) m*. 2011. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2011 m. spalio 19 d. įsakymas Nr. IV-639 [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: www.epaveldas.lt/documents/10165/19809/dok409806.pdf
- Stauskas, V. 1970. Fizinėms ir dvasinėms jėgoms atstatyti; apie rekreacinę architektūrą, *Kultūros barai* 8: 20–21.
- Stauskas, V. 1988. Fejerverkas: apie EXPO parodą Brisbene, Australija. „Literatūrai ir menui“ iš Australijos, *Literatūra ir menas*, 1988 m. gegužės 28 d., p. 16.
- Stauskis, G. 2014. Development of methods and practices of virtual reality as a tool for participatory urban planning: a case study of Vilnius city as an example for improving environmental, social and energy sustainability, *Energy, Sustainability and Society* 4(7): 1–13. <http://dx.doi.org/10.1186/2192-0567-4-7>
- Stauskis, G. 2013. Green architecture paradigm: from urban utopia to modern methods of quality assessment, *Mokslas – Lietuvos tateitis: K. Šešelgio skaitymai* 5(3): 181–188.
- Stauskis, G. 2005. Methodology for testing and evaluation accessibility in public spaces, *Urbanistika ir architektūra* 29(3): 147–154.
- Steponavičienė, D. 2007. *Valdovų rūmų muzikinis gyvenimas: tiltai iš dabarties į praeitį*. Pilių tyrimo centras. Lietuvos pilys.
- LNOBT. 2009. *Vasaros sezonai Trakų pilyje* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.opera.lt/>

ASPECTS OF CULTURAL LANDSCAPE APPLICATION ON CLASSICAL STAGE ART

Ballet performance in the open space as a significant element of the cultural landscape

J. Lebedeva, P. Grecevičius

Abstract

The article examines the applications aspects of cultural landscape for the preparation of the classical performing arts staging. Research findings highlighted that the cultural landscape (parks, estates, castles, bastions, etc. objects) occupies an increasingly important role in public recreation and classical art development programs. At the same time it is noted that event's aesthetic and emotional quality suffers due to the fact that no specific attention was given for the preparation of the event space. More methodological materials are necessary for preparation of this type of design spaces.

In Lithuania classical performing arts events in cultural landscape open spaces are based on XVI–XVII century tradition and has good prospects for modern development.

A review of some of the classical art events installations, based on the importance of quality of open spaces influence on the emotional impact, that should be an integral part of the cultural event. The author summarizes his experience of ballet events in open spaces in the cultural landscape – Klaipėda, Trakai. Presented is Tchaikovsky's ballet “Swan Lake” construction in Klaipėda John Hill project that includes infrastructure and environmental design concept: audience space, stage design, stage design performance solutions. Analogous key decisions are later adapted to the ballet performance in the natural environment of the lake Trakai. Experience of this project dictated the necessity of deeper understanding and methodological basis for the classical performing arts analysis and design.

Keywords: cultural landscape, classical performing arts, interface, open space, cultural heritage.